

УДК 81'313.2'0

СУФІКС *-к(о)* В АНТРОПОНІМАХ ЖИТОМИРЩИНИ XVI – XVII СТ.

*У статті проаналізовано чоловічі християнські імена Житомирщини XVI – XVII ст. із найпродуктивнішим суфіксом **-к(о)**, який у їхньому складі виконував роль нейтрального форманта, втративши зменшено-пестливе значення; звернуто увагу на прізвищеві назви, похідні від них.*

Ключові слова: християнське ім'я, суфікс, прізвищева назва.

Антропонімікон Житомирщини XVI – XVII ст. містить велику кількість усічених, усічено-суфіксальних і суфіксальних варіантів християнських чоловічих імен. Їхній словотвірний аналіз показав, що імена, утворені за допомогою суфіксів, найбільш поширені та вживані; високою продуктивністю відзначаються суфікси **-к(о)**, **-ець**, **-икь**, **-укь (-'укь)**, **-к(а)** та **-ашь**; навпаки, виявилися непродуктивними: **-ай**, **-ей**, **-да**, **-ак (-'ак)**, **-окь**, **-ань**, **-ина**, **-инь**, **-онь (-онь)**, **-унь (-'унь)**, **-ура**, **-ась**, **-ись**, **-ось**, **-усь**, **-'ута** та ін. [8, 87-102].

Суфіксація власних імен, як і їхнє усічення, має свої особливості, а саме: 1) поряд із суфіксами, що вживаються для творення апелятивів, часто використовуються специфічні іменні суфікси; 2) форманти можуть приєднуватися як до повних імен, так і до їхніх усічених варіантів; 3) емоційне навантаження таких суфіксів досить швидко «вивітрюється» [5, 6; 6, 59].

«Гіпокористичні суфікси у відношенні до особових назв позбавлені були в період XIV – XV ст. усякого експресивного забарвлення і являли собою тільки засіб скорочення повних імен, творили коротші форми імен... Згодом первісна функція гіпокористичних суфіксів унаслідок їх продуктивності настільки стирається, що... вони стають нейтральними ономастичними

формантами» [1, 27]. Чоловічі народні варіанти з Реєстру Війська Запорозького 1649 року дослідники трактують «як рівноправні, такі, що виконують однакову функцію офіційних варіантів у цьому діловому документі і не мають жодної стилістичної чи соціальної конотації», наголошуючи, що «питання про стилістичне вживання деяких форм імен є все ж актуальним» [3, 280]. П. П. Чучка вважає, що «причина такого стану речей, напевно, у відсутності чітких стилістичних норм стосовно вживання різних варіантів імен для тих часів» [6, 36].

На вживання в тому самому документі без будь-якої стилістичної диференціації повних церковних імен і їхніх співвідносних здрібнених форм із суфіксом **-к(о)** вказують Л. Л. Гумецька, В. О. Шевцова, Р. І. Осташ [1, 13; 7, 59; 4, 86]. Погляди мовознавців на природу і особливості функціонування суфікса **-к(о)** ґрунтовно викладено Р. І. Осташем у публікації «Суфікс **-к(о)** в українській антропонімії першої половини XVII ст.: лінгвогеографічний погляд» [4, 84-87].

Пам'ятки Житомирщини XVI–XVII ст. також фіксують чоловічі особові імена із суфіксом **-к(о)**, які вживаються без будь-якого експресивного відтінку значення як у мові свідків, так і в канцелярських фразастереотипах. Пор.: ім'я тієї самої особи із суфіксом **-к(о)** і без нього: *Игна(т)ко* – *Игнатъ*: «по(с)ла(л), де(и), есми бы(л) слугами моими *Игна(т)комъ* Че(р)нехо(в)ски(м)...», 1587 р. (ЖК 1, 234 зв.) / «чере(з) слу(г) своихъ Яна и *Игната* Че(р)нехо(в)ского...», 1587 р. (там само 235); *Ма(р)ти(н)ко* – *Ма(р)тинъ*: «ѡны(и) то *Ма(р)ти(н)ко* Во(з)ни(ч)ка зва(з)ни(в)шисе...», 1605 р. (ЖК 4, 199 зв.) / «Справа п-на Матея Роздобе(ц)ко(го) зъ *Ма(р)тино(м)* Во(з)ни(ч)кою», 1605 р. (там само 199); *Се(н)ко* – *Семень*: «з села Ласко(в)... *Се(н)ко* Назарови(ч)», 1595 р. (ЖК 4, 1, 13) / «з Ласко(в) *Семень* Назаровичъ», 1595 р. (там само 13 зв.), *Сте(ц)ко* – *Стефанъ*: «земени(н) г(с)дръски(и) земли Кие(в)ское па(н) *Сте(ц)ко* Пилипо(в)ски(и)... насла(л) мо(ц)но, кгва(л)то(м) сыно(в) свои(х)...», 1586 р.

(ЖК 1, 185 зв.) / «есми бы(л) при сме(р)ти небо(ж)чика *Стефана* Пилипо(в)ско(г)[о], кгда сме(р)тью зъ сего света зшо(л)...», 1586 р. (там само 189). і п.т. (докладшіше див [8, 88]). Це спостежено навіть в ідентифікації осіб іншої національності: «ѡбтежливѣ жалуючи и ѡповедаючи... на *Гануса* Ни(х)ля(н)та, ни(м)ца», 1605 р. (ДМВН 86) / «до Нероди(ч) выпровади(л) и тамъ *Гану(с)ку* прода(л) и гроши ему у Неродича(х) тому Заболо(ц)кому *Гану(с)ко ѡ(т)дава(л)*», 1605 р. (там само 87).

У пропонованій статті розглянуто повні, усічені, усічено-суфіксальні, суфіксальні чоловічі християнські імена Житомирщини XVI – XVII ст. із дериватором **-к(о)** (враховано й поліморфемні суфікси); визначено частоту вживання таких варіантів імен нижчими і вищими верствами населення; простежено вплив популярності імен з **-к(о)** на утворення прізвищевих назв.

Аналізований матеріал дав змогу виявити в іменуванні представників соціальних низів 140 чоловічих імен християнського походження із суфіксом **-к(о)** з 590, наявних в іменнику, що становить майже 24 % від усіх імен простолюдинів; в іменуванні соціальної верхівки – 25 імен з 275 (трохи більше 9 %). Пор.: у пам'ятках XVI ст. – більше 300 варіантів імен із цим формантом, у «Реєстрі...» – близько 260 (25 % від усіх іменувань) [2, 76; 4, 89].

Здатність приєднуватися до будь-яких основ, крім тих, які закінчуються сполученням двох приголосних, сприяє тому, що майже кожне ім'я церковного календаря може мати народний варіант на **-к(о)**. До канонічних форм християнських імен цей формант приєднується рідко. Це такі повні імена Житомирщини XVI – XVII ст., як: *Ива(н)ко* / *Ыванъко* / *Iwanko* (8)*: *Ива(н)кови* Малаше(н)кови, 1647 р. (ЖК 12, 79) – Ле(с)ко *Ива(н)ченько*,

* До кожного імені через скісну риску подано виявлені в пам'ятках Житомирщини XVI – XVII ст. його графічні варіанти (імена, зафіксовані в документах латинською графікою, збережено); у дужках двома цифрами через : зазначено співвідношення кількості носіїв серед нижчих (перша цифра) і вищих (друга цифра) верств населення, одна цифра вказує на кількість носіїв-простолюдинів.

1649 р. (Р 197); **И(л)ко** (6): *И(л)кови* Секири, 1650 р. (ЖК 13, 454 зв.) – *Ле(с)ка И(л)ковича*, 1618 р. (ЖК 7, 949); **Левко / Ле(в)ко / Левъко / Lewko** (26 : 2): *Левка* Стре(л)ника, 1618 р. (ЖК 7, 925 зв.) – Мисура *Левко*, 1618 р. (АЮЗР III/1, 249), Федо(р) *Левкови(ч)*, 1585 р. (ЖК 1, 79 зв.), Демидови *Ле(в)че(н)кови*, 1650 р. (ЖК 13, 551 зв.); **Минко / Ми(н)ко / Минъко / Minko** (4 : 1): *Минко* Нестеровичъ, 1552 р. (АЮЗР VII/2, 183) – Ма(р)тина *Ми(н)ковича*, 1587 р. (ЖК 1, 289); **Степанъко** (1): *Степанъкомъ* (О. в.), 1587 р. (ЖК 1, 286 зв.) – Иванови *Степа(н)ченъкови*, 1650 р. (ЖК 13, 455); **Томко / То(м)ко** (5 : 2) < *Фома* (Керста 130): *То(м)ко* Хоми(ч), 1587 р. (ЖК 1, 243 зв.) – п-на Павла *Томкевича*, 1630 р. (ЖК 8, 502 зв.); **Янко / Я(н)ко / Янъко** (11 : 1): *Я(н)ка* Сча(с)новича, 1587 р. (ЖК 1, 289 зв.) – «у И(г)ната, де(и), *Я(н)че(н)ка*», 1588 р. (ЖК 1, 341 зв.).

Найчастіше твірними основами похідних імен на **-к(о)** слугують усічені варіанти імен, причому одні скорочені основи можуть функціонувати як самостійні слова, інші – ні: **Васко / Ва(с)ко / Васъко / Васько / Waško** (187* : 2), пор. *Вас* (4) (Осташ 1995, 513): *Васко* Новина, 1586 р. (ЖК 1, 181 зв.), *Ва(с)ко* То(в)паши(ч), 1606 р. (ЖК 4, 373 зв.) – Ма(ц)ко *Ва(с)кови(ч)*, 1586 р. (ЖК 1, 180 зв.), Гры(ц)ка *Ва(с)че(н)ка*, 1650 р. (ЖК 13, 214), Ма(р)тинъ *Ваще(н)ко*, 1649 р. (Р 199); **Демко / Де(м)ко / Демъко** (16), пор. *Демъ* (1) або *Дема* (3) (Осташ 1995, 514): *Демка* Пивовара, 1584 р. (АЖМУ 108), *Де(м)ка* Кота, 1587 р. (ЖК 1, 228 зв.) – Петро *Де(м)че(н)ко*, 1649 р. (Р 310); **Дени(с)ко** (1): *Дени(с)ка* Да(ш)ковича, 1587 р. (ЖК 1, 228 зв.) – Семена *Дениска* Ма(т)фе(в)ського, 1585 р. (ЖК 1, 90 зв.), Ула(с) *Динище(н)ко*, 1649 р. (Р 196); **Ерко** (2) < *Еръ* < *Юрій* (Чучка 222): *Ерко*, 1595 р. (АЮЗР VI/1, 250) – Веремей *Ерко*, 1600 р. (АЮЗР I/6, 289); **Еско / Е(с)ко / Iesko** (26) і **Юско / Ю(с)ко / Юсько** (27) < *Ес(ь)* і *Юс(ь)* < *Есифъ* (Керста 76-77, 115; Чучка 642): *Еска* Демидовича, 1587 р. (ЖК 1, 258 зв.), *Е(с)ко* Шу(л)га, 1649 р. (Р 310) і *Юску* **В**никиенъку, 1650 (ЖК 13, 383),

* Виділені напівжирним шрифтом цифри після імені свідчать, що воно частовживане або поширене.

Ю(с)ка Наря(д)но(го), 1606 р. (ЖК 4, 368 зв.) – Яцко *Ескевичъ*, 1595 р. (АЮЗР VI/1, 250), Кузма *Есковичъ*, 1595 р. (АЮЗР VI/1, 250) і Ма(р)ко *Ю(с)ко*, 1609 р. (ДМВН 130), Иванъ *Ю(с)че(н)ко*, 1611 р. (АЖГУ 1, 88), Па(в)ло(м) *Юще(н)ко(м)*, 1605 р. (ЖК 4, 149 зв.), **У**ме(л)ка *Ю(ш)ченъ*, 1586 р. (ЖК 1, 126 зв.); *Заха(р)ко / Захаръко* (3): *Заха(р)ка* Са(н)че(н)ка, 1611 р. (АЖГУ 1, 193) – Фе(с)ка *Захаръчєняти*, 1647 р. (ЖК 12, 62), Гри(ш)ка *Заха(р)чича*, 1606 р. (ЖК 4, 262 зв.), Стецька *Захарчука*, 1650 р. (АЮЗР VI/1, 565); *Зенко / Зе(н)ко / Зенько / Зи(н)ко / Зинъко / Зѣнько* (8), пор. *Зѣнь* (2) (Осташ 1995, 514): *Зе(н)ка* Си(т)ника, 1585 р. (ЖК 1, 104), *Зенькови* Вовькови, 1650 р. (ЖК 13, 381 зв.) – Ива(н) *Зе(н)кеви(ч)*, 1595 р. (ЖК 4, 1, 13), Грыцько *Зѣньченъко*, 1649 р. (Р 198); *Кли(м)ко* (4): *Кли(м)ко*, 1618 р. (ЖК 7, 683) – Васи(л)я *Кли(м)ковича*, 1585 р. (ЖК 1, 82), Якимови *Кли(м)чє(н)кови*, 1647 р. (ЖК 12, 79); *Леско / Ле(с)ко / Лєско* (14), пор. *Леся* (3. в.), 1609 р. (ДМВН 171) < *Александръ* або *Алексей* (Керста 103-104; Трійняк 261-262, 264-265): *Леска* Боярина, 1611 р. (АЖГУ 1, 93), *Ле(с)ка* Кривъченъка, 1643 р. (ЖК 10, 266) – А(н)дрея *Лесъкевича*, 1590 р. (АЖГУ 2, 79); прізвищеві назви Иванови *Лешъченъкови*, 1650 р. (ЖК 13, 600) та Наумъ *Лещенъко*, 1649 р. (Р 194) < *Леско* або, менш імовірно, < *Лешко*: у власному матеріалі засвідчено лише варіант *Леско*^{*}, у «Реєстрі...» співвідношення *Леско* : *Лешко* = 468 : 1 (Осташ 1995, 468); *Ма(т)ко* (2) < *Ма(т)* < *Матвей*: *Ма(т)ка* Бобро(в)ника, 1586 р. (ЖК 1, 128) – Бо(г)да(н) *Ма(т)че(н)ко*, 1649 р. (Р 311); *Митко / Ми(т)ко / Мы(т)ко / Мітко* (8): «**У**(с)тапови и *Миткови* Гребрунужькомъ», 1650 р. (ЖК 13, 454 зв.), *Ми(т)ку* Солодовнику, 1650 р. (ЖК 13, 386) – Федора *Ми(т)ковича*, 1605 р. (ЖК 4, 214); **У**ме(л)ко / **У**ме(л)ко / *Отелко* (12), пор. *Омеля* (1) (Осташ 1995, 515): **У**ме(л)ка Семенича, 1630 р. (ЖК 8, 709) – Яцъко **У**ме(л)ченъко, 1649 р. (Р 194); *Ониско / Уни(с)ко / Уны(с)ко* (32): *Ониска* Пта(в)ника, 1587 р. (ЖК

* До імен, які мають два і більше графічних варіанти, при поясненні подаємо лише один.

1, 236), **Вни(с)ка** Журенъка, 1650 р. (ЖК 13, 197) – Wasko *Onyszczenia*, 1651 р. (АЮЗР VII/1, 469), Іаско *Onyszkowies*, 1683 р. (АЮЗР VII/1, 512), Феца **Внище(н)ка**, 1605 р. (ЖК 4, 149 зв.); **В(с)ко** (1) < *Ось* < *Осия* (Керста 78): **В(с)ко** Шве(ц), 1609 р. (ДМВН 132) – Евхимъ *Оскичъ*, 1595 р. (АЮЗР VI/1, 252); **В(с)танко** (1): **Вста(н)ко** Ду(д)чи(ч), 1585 р. (ЖК 1, 74) – И(л)и **Вста(н)ковича**, 1586 р. (ЖК 1, 127 зв.), Ка(р)па **В(с)танче(н)ка**, 1630 р. (ЖК 8, 292 зв.); **Па(н)ко** (3) < *Па(н)* < *Пантелеймо(н)* (ЛБ 226): *Па(н)ка* (3. в.), 1650 р. (ЖК 13, 328 зв.) – Iaków *Ranczenia*, 1651 р. (АЮЗР VII/1, 468); **Савостко / Саво(ст)ко / Саву(ст)ко** (4 : 1): *Саво(ст)ко*, 1605 р. (ЖК 4, 202) – Ми(т)ка *Саво(ст)кевича*, 1587 р. (ЖК 1, 258 зв.); **Са(н)ко / Санъко** (2): *Са(н)ка* Колошича, 1606 р. (ЖК 4, 398 зв.), *Санъка* Ма(к)симе(н)ка, 1650 р. (ЖК 13, 197 зв.) – Заха(р)ка *Са(н)че(н)ка*, 1611 р. (АЖГУ 1, 193); **Сенко / Се(н)ко / Сенъко / Sienko** (48 : 2), пор. «*Се(н)я а Ва(с)ка Ти(ш)кевичо(в)*», 1606 р. (ЖК 4, 315 зв.) < *Семен* (Керста 126) або *Арсений* (Чучка 509): *Се(н)ка* Во(и)тъка, 1606 р. (ЖК 4, 244), *Сенъко* Семеренъкови(ч), 1585 р. (ЖК 1, 79) – Во(и)тъко *Се(н)кови(ч)*, 1587 р. (ЖК 1, 224 зв.); **Талко** (1) і **Фа(л)ко / Фалько** (2) < *Тал / Фа(л)/лъ* < *Фалалей* (Керста 65, 137): *Талко*, 1595 р. (АЮЗР VI/1, 249) – Ку(з)ме *Фа(л)ченъку*, 1650 р. (ЖК 13, 383 зв.), *Иванови Хва(л)ченъкови*, 1650 р. (ЖК 13, 600), де [ф] > [хв]; **Фа(н)ко** (1) < *Фанъ* < *Панас* або < *Воніфатій, Єніфан, Митрофан, Степан, Феофан* (Трійняк 284): *Фа(н)ка* (3. в.), 1582 р. (АЖМУ 40) – Ва(с)ка *Ха(н)ковича*, 1606 р. (ЖК 4, 400), де [ф] > [х]; **Федко / Фе(д)ко / Федъко** (36 : 1) і **Хве(д)ко** (4), пор. *Fed Denis*, 1683 р. (АЮЗР VII/1, 509): *Фе(д)ка* Борисовича, 1595 р. (ЖК 4, 1, 11 зв.), *Федъка* Терешъченъка, 1605 р. (ДМВН 69) і *Хве(д)ка* Ши(н)кара, 1647 р. (ЖК 12, 46) – Е(в)хима *Фе(д)ковича*, 1605 р. (ЖК 4, 110 зв.) і Пет(р) *Хве(д)че(н)ко*, 1649 р. (Р 310), *Іосім Шведсzenia*, 1651 р. (АЮЗР VII/1, 468), пор. *Ива(н) Пе(д)кеви(ч)*, 1585 р. (ЖК 1, 74) / *Ива(н) Пе(д)ко*, 1585 р. (там само 75 зв.), де [ф] > [п]; **Харко / Ха(р)ко / Харъко** (15) < *Харитонъ* або *Захария* (Керста 137;

Чучка 584): *Харка* (3. в.), 1606 р. (ЖК 4, 410), *Ха(р)кови* Ше(в)цови, 1650 р. (ЖК 13, 600) – Павель *Ха(р)че(н)ко*, 1649 р. (Р 198); *Хилко / Хи(л)ко / Хилько / Хылько* (7) < *Хил*, яке може бути усіченим варіантом від імен з початковим *Фил*–: *Філімонъ, Філіппъ, Філогонъ* (ЛБ 239), пор. *Филомъ* (О. в.), 1590 р. (АЖГУ 2, 76), у *Хиля* (Р. в.), 1618 р. (АЮЗР III/1, 245) або < *Рахиль, Філь* (Чучка 585): *Хи(л)ка* Ви(н)ника, 1605 р. (ЖК 4, 123 зв.), *Хылька* Малого, 1647 р. (ЖК 12, 56) – **В**хрима *Хильче(н)ка*, 1635 р. (АЖГУ 2, 109); *Юрко / Ю(р)ко / Юръко* (16 : 1): *Юрко*, 1600 р. (АЮЗР I/6, 290), *Ю(р)кови*, Мазуритиновому зятеви, 1650 р. (ЖК 13, 455) – Степана *Юръченъка*, 1647 р. (ЖК 12, 63).

Не виявлено в досліджуваних пам'ятках прізвищевих назв, похідних від повних і усічених переважно одиничних варіантів імен із суфіксом **-к(о)**: *Авра(м)ко* (1): *Авра(м)комъ* (О. в.), 1586 р. (ЖК 1, 159); *А(н)дре(у)ко / Анъдре(у)ко* (3): *А(н)дре(у)ко*, Насоно(в) зя(т), 1609 р. (ДМВН 130); *Гаври(л)ко* (1): атамана *Гаври(л)ка*, 1643 р. (ЖК 10, 140); *Ма(т)фе(у)ко* (1): *Ма(т)фе(у)ка* (3. в.), 1586 р. (ЖК 1, 135 зв.); *Тітко* (1): *Titko* Porodzenia, 1651 р. (АЮЗР VII/1, 468); *Федо(р)ко* (1): «на... *Федо(р)ка*», 1605 р. (ЖК 4, 120 зв.); *Валко / Ва(л)ко* (1 : 1) < *Валентинъ, Валеріанъ, Валлеріанъ* (ЛБ 123; Осташ 2005, 123-124; Трійняк 54-56; Чучка 107): Андрея Асавулку, Ковалевого сына *Валкового*, 1650 р. (АЮЗР VI/1, 565), п-на *Ва(л)ка* Я(н)ко(в)ско(го), 1605 р. (ЖК 4, 118); *Лазъко* (1) < *Лазъ* < *Лазаръ*, пор. *Лаз* (Фаріон 225-226): *Лазъка* Писькуна, 1647 р. (ЖК 12, 61); *Ларъко* (1) < *Ларъ* < *Ларгий, Иларионъ* (Керста 133; Чучка 327): *Ларъко* Иванъ, 1649 р. (Р 198) можна розглядати і як прізвищеву назву; *Мefeldko* (1): *Mefeldko* rguchoży, 1552 р. (АЮЗР VII/1, 149); *Внопъко* (1): *Внопъка* Сали(нт)ского, 1647 р. (ЖК 12, 56 зв.); *Саско / Са(с)ко* (3) < *Сасъ* < *Сасоний* (Керста 125): *Саска* (3. в.), 1595 р. (АЮЗР VI/1, 250), *Са(с)ка* **В**(с)молевича, 1630 р. (ЖК 8, 290). Відсутні й імена, від яких утворилися прізвищеві назви: пану

Миколаєви *Ванъкевичови*, 1643 р. (ЖК 10, 122 зв.) і Васи(л)я *Рома(н)ка*, 1611 р. (АЖГУ 1, 160), Ива(н) *Рома(н)че(н)ко*, 1590 р. (АЖГУ 2, 62).

Формант **-к(о)** входить і до складу низки поліморфемних суфіксів, які поєднуються з усічено-суфіксальними та суфіксальними варіантами імен.

Усічено-суфіксальні варіанти імен + суфікс **-к(о)**.

Суфікси **-ш + -к(о)**: *Гришко / Гри(ш)ко / Гришъко / Гры(ш)ко / Грышъко / Hryszko* (83 : 2), пор. *Грышоги* челя(д)никови, 1635 р. (АЖГУ 2, 138): *Гришъка* Се(д)ченъка, 1643 р. (ЖК 10, 131 зв.), *Гри(ш)ка* Ткача, 1585 р. (ЖК 1, 121) – Ивана *Гри(ш)ковича*, 1606 р. (ЖК 4, 368 зв.), Дмитра *Гри(ш)че(н)ка*, 1590 р. (АЖГУ 2, 81); *Дашко / Да(ш)ко / Дашъко* (8) < *Даш*, яке в XVI – XVII ст. співвідносилось з повними іменами *Дасій, Давид, Євдоким* та деякими іншими іменами на *Да-* (Чучка 187; Трійняк 100): *ѡтамана Да(ш)ка*, 1585 р. (ЖК 1, 110 зв.), *Дашъка* Дороше(н)ка, 1630 р. (ЖК 8, 692) – Пили(п), за(т) *Да(ш)ко(в)*, 1586 р. (ЖК 1, 125 зв.), Супру(н) *Да(ш)кеви(ч)*, 1609 р. (ДМВН 135), Дени(с)ка *Да(ш)ковича*, 1587 р. (ЖК 1, 228 зв.); прізвищеві назви Федорови *Дашченяти*, 1650 р. (ЖК 13, 454 зв.), Ивашка *Дащенъти*, 1586 р. (ЖК 1, 193 зв.) і *Дащенъко* Павель, 1649 р. (Р 195) < *Дашко* або *Даско*, пор. *Даску* Капльєньку, 1650 р. (ЖК 13, 383); співвідношення імен *Дашко : Даско* в пам'ятках Житомирщини XVI – XVII ст., як і в «Реєстрі...», 2 : 8 (Осташ 1995, 514); *Дешко / Де(ш)ко / Deszko* (5) < *Деш* < *Дем'ян, Дементій, Демид, Денис* (Трійняк 104): *Дешко* Артемовичъ, 1595 р. (АЮЗР VI/1, 252), *Де(ш)ка* Громовича, 1606 р. (ЖК 4, 279) – *Малея Дешковича*, 1618 р. (ЖК 7, 925 зв.); *Ивашко / Ива(ш)ко / Ивашъко / Jwaszko* (16 : 1): *Ивашъка* Наточьєнъка, 1647 р. (ЖК 12, 64 зв.), *Ива(ш)ко Ѡна(н)чи(ч)*, 1583 р. (АЖМУ 56) – Ми(с)ка *Ива(ш)ковича*, 1586 р. (ЖК 1, 150 зв.), Я(ц)ка *Ива(ш)че(н)ка*, 1650 р. (ЖК 13, 328 зв.), Трохона *Иваше(н)ка*, 1605 р. (ЖК 4, 106 зв.); *Мишко / Ми(ш)ко / Мишъко* (28 : 2): у *Мишка*, 1618 р. (ЖК 7, 924), *Ми(ш)ка* боярина, 1606 р. (ЖК 4, 416 зв.) – А(н)дре(и) *Мишкеви(ч)*, 1595 р. (ЖК 4, 1, 21); *Ѡлешко / Ѡле(ш)ко /*

Шлешько (17 : 1) < *Олексей* (Керста 104), або < *Олександр* (Трійняк 262-263), або < *Олефирь*: **Шле(ш)ку** Сидоре(н)ку, 1605 р. (ЖК 4, 135), **Шлешьку** Горьбаченьку, 1650 р. (ЖК 13, 383) – Фа(л)ка **Шлешкевича**, 1630 р. (ЖК 8, 290), Са(х)на **Шле(ш)ковича**, 1606 р. (ЖК 4, 283); **Пашко** / **Па(ш)ко** / **Пашько** (7 : 1), на думку П. П. Чучки, українське ім'я *Пашко* < *Паш* < *Павло* або < *Пахомій*, *Пафнутій* (Чучка 434): у *Пашка*, 1585 р. (ЖК 1, 82), *Па(ш)ка* Ковалю, 1606 р. (ЖК 4, 283 зв.) – Васко *Пашкевичь*, 1595 р. (АЮЗР VI/1, 252); прізвищева назва Михало *Паценько*, 1649 р. (Р 195) < *Пашко* або *Пасько* < *Панас* < *Афанасій* (Трійняк 282-283), у «Реєстрі...» ім'я *Пашко* має 26 носіїв, а *Пасько* – 20 (Осташ 1995, 515), в антропоніміконі Житомирщини XVI – XVII ст. виявлено лише варіант *Пашко* (8 фіксацій).

Суфікси **-ц** / **-ць** + **-к(о)**: **Грицко** / **Гри(ц)ко** / **Грицько** / **Грыцко** / **Гры(ц)ко** / **Грыцько** / **Нрыцько** / **Нрыско** (108 : 5), пор. *Грица* Солошеняка, 1635 р. (АЖГУ 2, 160), *Грыцу* Микуличу, 1605 р. (ЖК 4, 110): «брата Богданова на (и)мя *Грицка*», 1587 р. (ЖК 1, 269 зв.), *Гри(ц)ко* Шафоро(ст) в Грежане(х), 1606 р. (ЖК 4, 331 зв.) – Якова *Гри(ц)ка*, 1590 р. (АЖГУ 2, 81), Я(ц)ка *Гры(ц)ковича*, 1606 р. (ЖК 4, 283); **Лу(ц)ко** (2), пор. писар *Лу(ц)*, 1609 р. (ДМВН 131) < *Лука* або *Лукань* (Керста 118; Грінченко 4, 555): куха(р) *Лу(ц)ко* Се(р)че(н)ко, 1649 р. (Р 311) – Богуша *Луцкевича*, 1611 р. (АЖГУ 1, 112); **Мацко** / **Ма(ц)ко** (11), співвідносно з *Матвей* (Чучка 373): *Ма(ц)ка* Хилевича, 1606 р. (ЖК 4, 399 зв.) – Алекса(н)дра *Ма(ц)кевича*, 1605 р. (ЖК 4, 222 зв.); **Мицко** / **Ми(ц)ко** (2), пор. *Ми(ц)* Бере(з)ни(ц)ки(и), 1609 р. (ДМВН 131) – це ім'я в українців співвідноситься з іменами *Михайло* та *Микола* (Чучка 387): *Ми(ц)ка* Прихо//жого, 1586 р. (ЖК 1, 138-138 зв.) – Ва(с)ко *Ми(ц)кови(ч)*, 1585 р. (ЖК 1, 74); **Сте(ц)ко** / **Стецько** (22 : 1), пор. *Стець* / *Стець* (19) (Осташ 1995, 515): *Сте(ц)ко* Кули(к), 1586 р. (ЖК 1, 125 зв.), *Стецьку* Сливчыку, 1650 р. (ЖК 13, 386) – Івану *Стецьковичу*, 1650 р. (ЖК 13, 454 зв.); **Яцко** / **Я(ц)ко** / **Яцько** (137 : 15): *Яцка* Лозни(ч)ка,

1650 р. (ЖК 13, 328 зв.), па(н) *Я(у)ко* А(н)древи(ч), 1585 р. (ЖК 1, 110 зв.) – Івана *Я(у)ковича*, 1586 р. (ЖК 1, 127).

Суфікси **-с / -сь + -к(о)**: *Муско / Му(с)ко / Мы(с)ко / Misko* (67: 6), пор. *Мись* (26) (Осташ 1995, 515) < *Михайло*: *Миску* Лапи, 1650 р. (ЖК 13, 383), *Ми(с)ка* Боровика, 1618 р. (ЖК 7, 924 зв.) – Науму *Мисченьку*, 1650 р. (ЖК 13, 381 зв.); прізвищеві назви Ма(р)тинь *Мищенько*, 1649 р. (Р 194) і *Мишчєнькови* Арьтему, 1650 р. (ЖК 13, 381 зв.) < *Муско* або *Мишко*, на Житомирщині досліджуваного періоду більш поширений варіант *Муско*; *Яско / Я(с)ко / Ясько* (43 : 1), пор. *Ясь* (1) (Осташ 1995, 516) < *Івань* (Керста 114) або < *Яковь* (Фаріон 322; Трійняк 416): *Яска* Даниленька, 1647 р. (ЖК 12, 65), *Я(с)ка* Ковалє, 1647 р. (там само 62 зв.) – прізвищеві назви Гри(ш)ку *Я(ш)че(н)ку*, 1630 р. (ЖК 8, 485), *Івань Яще(н)ко*, 1649 р. (Р 195) < *Яско* або *Яшко*, пор. *Я(ш)ка* Со(с)че(н)ка, 1609 р. (ДМВН 137) < *Я(ш)* < *Яковь* (Керста 138; Фаріон 322), співвідношення імен *Яско* : *Яшко* у власному матеріалі 44 : 3, у «Реєстрі...» 269 : 5 (Осташ 1995, 516), «прізвища з початковим *Ящ-* < *Яків* і від чол. *Андріян, Ян*» (Трійняк 414).

Суфікси **-н / -нь + -к(о)**: *Гри(н)ко / Гринько* (5), пор. *Гриня* Ми(с)ника, 1618 р. (ЖК 7, 925 зв.), *Гринь* Даниловичь, 1595 р. (АЮЗР VI/1, 250) < *Григорий*: *Гри(н)ка* Селивоне(н)ка, 1650 р. (ЖК 13, 197) – Давидь *Гринчичь*, 1595 р. (АЮЗР VI/1, 250), *Гриньченька* Максима, 1643 р. (ЖК 10, 263); *Занко / За(н)ко / Занько / Занько / Заїко* (8) < *Зань* < *Захарія* (Керста 112): «*Яцко* а *Занко* Братеники», 1595 р. (АЮЗР VI/1, 247), *За(н)кови* (Д. в.), 1606 р. (ЖК 4, 368 зв.) – Ма(р)ку *Занькевичу* бо(р)тнику, 1630 р. (ЖК 8, 485 зв.); *Пронко / Про(н)ко* (1 : 1), пор. *Пронь* (З. в.), 1586 р. (ЖК 1, 135 зв.) < *Прокотий* (Керста 124) або < *Прохор, Протас* і под. (Фаріон 268; Чучка 469): «*Клима, Косьми, Про(н)ка* Григоровичовь Неданьчицькихь», 1647 р. (ЖК 12, 77 зв.) – Гаврилови *Пронькови*, 1650 р. (ЖК 13, 336).

Студійовані нами ділові документи Житомирщини XVI – XVII ст. не фіксують прізвищевих назв, що походять зазвичай від маловживаних і

одиночних імен: **Ла(ш)ко** (1) < *Василашко, Євлашко, Михайлашко* і т.п. або < *Лаш* < *Лазарь, Блашко* (Чучка 328): «пере(д) домо(м) мешанина... *Ла(ш)ковы(м)*», 1605 р. (ЖК 4, 120 зв.); **Дацко / Да(ц)ко / Дацько** (10), пор. **Даць** (5) (Осташ 1995, 514) < *Дасий*, яке з XVIII ст. починає співвідноситися з *Данило, Богдан, Йордан, Давид* (Чучка 187): *Дацко* Семенови(ч), 1585 р. (ЖК 1, 80), *Да(ц)ку* Гарасименьку, 1650 р. (ЖК 13, 383 зв.); **Ле(ц)ко** (1), пор. *Ле(ц)ме(л)никъ*, 1605 р. (ЖК 4, 60 зв.) < *Олексѣй* або *Олефиръ* (Трійняк 265): *Ле(ц)ко*^{*} Федорови(ч) Лоха(в)ски(и), 1588 р. (ЖК 1, 364); **Онацко / Она(ц)ко** (3) < *Онаний* (Керста 104): *Онацкови* (Д. в.), 1618 р. (АЮЗР III/1, 262), **Она(ц)ко** **О**(х)ремови(ч), 1606 р. (ЖК 4, 373 зв.); **Маско / Ма(с)ко** (7) < *Масъ* < *Максимъ, Мануйло* (Трійняк 206, 209): у *Маска*, 1618 р. (АЮЗР III/1, 247), *Ма(с)ка* Жуковича, 1606 р. (ЖК 4, 343 зв.); **Феско / Фе(с)ко / Фесько / Feško** (25) і **Хве(с)ко / Хвєско / Chwiesko** (20), пор. у *Хвєся*, 1606 р. (ЖК 4, 283) < *Федоръ*: у *Феска*, 1630 р. (ЖК 8, 662), *Фе(с)ка* Даниле(н)ка, 1643 р. (ЖК 10, 140 зв.) і *Хве(с)кови* До(х)тереняти, 1650 р. (ЖК 13, 454 зв.). Не виявлено в аналізованому іменнику відповідника до прізвищевої назви *Ивана Ерещенъ*, 1585 р. (ЖК 1, 116 зв.), ім'я *Ересько* трапляється один раз у «Реєстрі...» (Осташ 1995, 514) < *Єрестей* < *Єрофій* (Трійняк 134), пор. *Ореско* < *Орест* (Трійняк 273).

Формант **-к(о)** поєднується і з суфіксальними варіантами імен.

Суфікси **-аш (-'аш) + -к(о)**: **Оста(ш)ко** (1) < *Осташъ* < *Остапъ*: **Оста(ш)ка** (3. в.), 1586 р. (ЖК 1, 172 зв.) – *Иєвъ Осташковичъ*, 1595 р. (АЮЗР VI/1, 251); **Ромашко** (1): у *Ромашка*, 1588 р. (ЖК 1, 359) – *Трохима Рома(ш)ковича*, 1588 р. (ЖК 1, 359 зв.); **Семашко / Семашько** (1 : 1): *Семашьку* (Д. в.), 1650 р. (ЖК 13, 386) – па(н) *Микола(и) Семашько*, 1606 р. (ЖК 4, 320); **Степа(ш)ко** (1): *Степа(ш)комъ* (О. в.), 1586 р. (ЖК 1, 190) – *Гаврило Степаще(н)ко*, 1649 р. (Р 194).

* Носієм цього імені є шляхтич.

Суфікси **-уш (-'уш) + -к(о)**: *Аньдрушко / Аньдрушъко / А(н)дру(ш)ко* (8), П. П. Чучка імена *Андруш, Аньдрусъ* зараховує до утворених регресивно-суфіксальним способом на тій підставі, що частина імені *Андр-* як реальне ім'я окремо не вживається [6, 89]; у списках Корсунського полку в «Реєстрі...» наявний варіант *Яньдръ* (Осташ 1995, 516) – протеза [й] + *Аньдръ*, пор. у сучасних говірках Наддністрянщини: *Яндрóшка, Яндрóнь, Яндрóньо, Яндрóх* (Шило 72, 74): *Аньдрушкови* Ме(д)ведови, 1643 р. (ЖК 10, 112 зв.) – прізвищева назва *Филонъ Аньдруще(н)ко*, 1649 р. (Р 194), можливо, < *Аньдрушка* чи *Аньдруско*, співвідношення між якими в «Реєстрі...» 1 : 1 (Осташ 1995, 513), в іменнику Житомирщини таких варіантів не виявлено.

Відсутні в досліджуваному антропоніміконі прізвищеві назви, в основу яких лягли одиничні імена: *Данилушъко* (1): *Данилушъкови* (Д. в.), 1650 р. (ЖК 13, 600); *Матю(ш)ко* (1): *Матю(ш)кови* Литвинови, 1650 р. (ЖК 13, 600); *Павлушко* (1): *Павлушко*, 1618 р. (АЮЗР III/1, 248); *Петрушко* (2): *Петрушку* Скипоренку, 1482-1491 рр. (АЮЗР VII/2, 9); та імена, від яких утворилися прізвищеві назви: *Аньдрея Иванушъка*, 1647 р. (ЖК 12, 62 зв.); *Ива(н) Ма(р)тюще(н)ко*, 1605 р. (ЖК 4, 116 зв.) < *Мартъ* < *Мартинъ*; *Левъко Яцущенъко*, 1649 р. (Р 195) < *Яцушко* < *Яць* < *Яковъ* (Чучка 647), «прізвища з початковим *Ях-*, *Яц-* < від *Яків* і від чол. *Іван, Ян*» (Трійняк 414).

Суфікси **-еч, -еш + -к(о)**: *Юречъко* (1): *Юречъкови* Кушнерєви, 1650 р. (ЖК 13, 455); *Юре(ш)ко* (1): у *Юре(ш)ка*, 1590 р. (АЖГУ 2, 65), не виявлено прізвищевих назв, похідних від цих імен.

Проаналізований матеріал дозволяє зробити висновок, що в адміністративно-юридичних документах Житомирщини XVI – XVII ст. носіями імен із суфіксом **-к(о)** виступають переважно представники соціальних низів (*Васко* (187 носіїв), *Яцко* (137), *Грицко* (108), *Гришко* (83), *Сенко* (48), *Яско* (43), *Федко* (36), *Ониско* (32) та ін.). В іменуванні вищих верств населення наявна незначна кількість варіантів із цим формантом,

більшість яких представлена одиничними прикладами, крім імен *Яцко* (15 носіїв), *Миско* (6) і *Грицко* (5). Від частовживаних і поширених імен із суфіксом **-к(о)** здебільшого утворюються прізвищеві назви, від одиничних – навпаки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гумецька Л. Л. Нарис словотворчої системи української актової мови XIV – XV ст. / Л. Л. Гумецька. – К.: Вид-во АН УРСР, 1958. – 298 с.
2. Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI ст.: Чоловічі іменування : монографія / Р. Й. Керста. – К.: Наук. думка, 1984. – 152 с.
3. Остах Н., Остах Р. Соціальне в українській ономастиці XIV – XVII ст. / Надія Остах, Роман Остах // Волинь-Житомирщина. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. – 2010. – № 22 (I том). – С. 276–282.
4. Остах Р. Суфікс **-к(о)** в українській антропонімії першої половини XVII ст.: лінгвогеографічний погляд / Роман Остах // Діалектологічні студії 1: Мова в часі і просторі / Відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей. – Львів, 2003. – С. 84–110.
5. Чучка П. П. Антропонимия Закарпатья : автореф. дисс. на соискание учен. степени док. филол. наук : 10.661 – языки народов СССР (украинский язык) / П. П. Чучка. – К., 1970. – 42 с.
6. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття (Вступ та імена): Конспект лекцій / П. П. Чучка. – Ужгород, 1970. – 103 с.
7. Шевцова В. О. Суфіксальний словотвір особових чоловічих імен: На матеріалі середньонаддніпрянських лівобережних пам'яток другої половини XVII – першої половини XVIII ст. / В. О. Шевцова // Мовознавство. – 1979. – № 2. – С. ??
8. Ящук Л. В. Антропонімія Житомирщини XVI – XVII ст. : дис. ... канд. філолог. наук : 10.02.01 – українська мова / Леся Валеріївна Ящук. – Житомир, 2008. – 209 с.

ДЖЕРЕЛА ДОСЛІДЖЕННЯ

- АЖГУ 1 – Актова книга Житомирського гродського уряду 1611 р. / Підг. до вид. А. М. Матвієнко, В. М. Мойсієнко. – Житомир, 2002. – 392 с.
- АЖГУ 2 – Акти Житомирського гродського уряду: 1590 рік, 1635 рік / Підг. до вид. В. М. Мойсієнко. – Житомир, 2004. – 251 с.
- АЖМУ – Актова книга Житомирського міського уряду кінця XVI ст. (1582–1588 pp.) / Підг. до вид. М. К. Бойчук. К.: Наук. думка, 1965. – 191 с.
- АЮЗР – Архив Юго-Западной России, изд. Временною комиссиею для разбора древних актов. К., 1859–1914. – Ч. I–VIII.
- ВІЛ – Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей : Словник-довідник / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська. – К.: Наук. думка, 2005. – 335 с.
- Грінченко – Словарь української мови / Упоряд. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко. – К., 1907–1909. – Т. 1–4.
- Демчук – Демчук М. О. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV – XVII ст. / М. О. Демчук. – К.: Наук. думка, 1988. – 172 с.
- ДМВН – Ділова мова Волині і Наддніпрянщини XVII ст. (Збірник актових документів) / Підг. до вид. В. В. Німчук, В. М. Русанівський, К. С. Симонова та ін. – К.: Наук. думка, 1981. – 316 с.
- ЖК 1 – Актова книга Житомирського гродського суду (1582–1588 pp.) // ЦДІАК України: ф. 11, оп. 1, од. зб. 1. – 367 с.
- ЖК 10 – Актова книга Житомирського гродського суду (1643 р.) // ЦДІАК України: ф. 11, оп. 1, од. зб. 10. – 400 с.
- ЖК 12 – Актова книга Житомирського гродського суду (1647–1648 pp.) // ЦДІАК України: ф. 11, оп. 1, од. зб. 12. – 115 с.
- ЖК 13 – Актова книга Житомирського гродського суду (1649–1650 pp.) // ЦДІАК України: ф. 11, оп. 1, од. зб. 13. – 675 с.

- ЖК 14 – Актова книга Житомирського гродського суду (1651–1652 pp.) // ЦДІАК України: ф. 11, оп. 1, од. зб. 14. – 379 с.
- ЖК 4 – Актова книга Житомирського гродського суду (1605–1606 pp.) // ЦДІАК України: ф. 11, оп. 1, од. зб. 4. – 448 с.
- ЖК 4, 1 – Актова книга Підкоморського суду Житомирського повіту Київського воєводства (1584–1644 pp.) // ЦДІАК України: ф. 4, оп. 1, од. зб. 1. – 208 с.
- ЖК 7 – Актова книга Житомирського гродського суду (1617–1618 pp.) // ЦДІАК України: ф. 11, оп. 1, од. зб. 7. – 1451 с.
- ЖК 8 – Актова книга Житомирського гродського суду (1630 p.) // ЦДІАК України: ф. 11, оп. 1, од. зб. 8. – 939 с.
- Керста – Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI ст.: Чоловічі іменування : монографія / Р. Й. Керста. – К.: Наук. думка, 1984. – 152 с.
- ЛБ – Беринда П. Лексикон словенороський. – К., 1627 / Підг. тексту і вступ. ст. В. В. Німчука. – К.: Вид-во АН УРСР, 1961. – 272 с.
- Осташ 1995 – Осташ Р. І. Індекс власних особових імен / Р. І. Осташ, Н. Л. Осташ // Реєстр Війська Запорозького 1649 року: Транслітерація тексту. – К.: Наук. думка, 1995. – С. 513–516.
- Осташ 2005 – Осташ Р. І. Українські особові імена середини XVII ст. як об'єкт лексикографії. 3 / Осташ Р. І. // Студії з ономастики та етимології. 2005 / Відп. ред. В. П. Шульгач. – К., 2005. – С. 120–144.
- Р – Реєстр Війська Запорозького 1649 року: Транслітерація тексту / Підг. до друку: О. В. Тодійчук (голов. упоряд.), В. В. Страшко, Р. І. Осташ, Р. В. Майборода. К., 1995. – 592 с.
- Трійняк – Трійняк І. І. Словник українських імен / І. І. Трійняк; відп. ред. І. М. Желєзняк. – К.: «Довіра», 2005. – 509 с.
- Фаріон – Фаріон І. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словинком) / Ірина Фаріон. – Львів: Літопис, 2001. – 371 с.

Чучка – Чучка П. П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник / П. П. Чучка. – Львів: Світ, 2005. – 704 с. + XLVIII.

Шило – Шило Г. Ф. Власні особові імена в усному мовленні / Г. Ф. Шило // Усне побутове літературне мовлення. – К.: Наук. думка, 1970. – С. 68–81.

Yashchuk L. Suffix -k(o) in the anthroponyms of Zhytomyr region in the XVI – XVII c.

In the article were analyzed the Christian men's names of Zhytomyr region in the XVI – XVII c. of the most productive suffix -k(o), which in their composition served as a neutral formant, losing reduced-endearment meaning; it was drawn attention to the family names, derived from them.

Keywords: Christian name, suffix, prizvyscheva name (family names).